

І. Л. Зінченко, асп.

*Національна юридична академія України
ім. Ярослава Мудрого*

ЗМАГАЛЬНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

У науці кримінального процесу не існує єдиної точки зору з приводу поняття змагальності. Перш за все необхідно зазначити, що в літературі існує точка зору, яка отримала своє закріплення в проекті Кримінально-процесуального кодексу України, що змагальність необхідно розглядати як принцип процесу. Однак, як правильно зазначає А.С. Барабаш, принцип – це вимога щодо діяльності, а змагальність – це вимога, яка ставиться до організації діяльності, вказує на внутрішню структуру процесу, на механізм його організації. Тому змагальність не можна відносити до принципів процесу.

Так, М.А. Маркуш розглядає змагальність водночас як принцип і як форму процесу. Вона зазначає, що змагальність як форма процесу стосовно принципів змагальності є первинною, а принцип змагальності щодо цієї форми кримінального процесу – вторинним і виступає в якості механізму її реалізації. Однак одна і та ж категорія не може одночасно розглядатися як принцип і як форма процесу. Вважаємо за необхідне підтримати точку зору С.Д. Шестакової, що в кримінально-процесуальному законодавстві слід закріпити не принцип змагальності як елемент системи процесуальних принципів, а принципи змагальності як елементи, які створюють змагальну форму кримінального судочинства. До таких принципів необхідно віднести:

- здійснення правосуддя тільки судом;
- забезпечення підозрюваному, обвинуваченому права на захист;
- рівноправність сторін.

Ще одним дискусійним питанням є роль суду в змагальному процесі. Одні автори (П.А. Лупінська, С.Д. Шестакова)

дотримуються точки зору, що змагальність передбачає пасивність суду, оскільки він у своїй діяльності повинен залишатися об'єктивним та неупередженим, уникати обвинувального чи виправдального ухилів. Ми ж підтримуємо точку зору тих авторів (Ю.М. Грошевий, Ю. В. Хоматов), які вказують на активність суду в змагальному кримінальному процесі. Не виникає сумніву, що на суд покладається обов'язок прийняття законного та обгрунтованого рішення, що не можливо без всебічного, повного та об'єктивного дослідження всіх обставин справи. Та як бути в тому випадку, коли зібраних у справі доказів не достатньо для формування внутрішнього переконання суду? Тут правильною є точка зору Ю. В. Хоматова, відповідно до якої змагальність передбачає активну роль суду та правову заборону за власною ініціативою витребувати обвинувальні докази та його право збирати виправдальні докази незалежно від наявності відповідного клопотання зі сторони захисту.

Якщо національний кримінальний процес належить до змішаного типу, для якого характерна рівність сторін на стадії судового розгляду та їх нерівність у досудових стадіях процесу, то можна зробити висновок, що змагальність проявляється лише в судових стадіях процесу. Проте необхідно підтримати точку зору Ю.М. Грошевого, що найбільш повно змагальність виявляється саме під час судового розгляду кримінальної справи, але її елементи проявляються також і в досудових стадіях процесу (право підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого заявляти клопотання про витребування нових доказів, виклик нових свідків, проведення додаткових слідчих дій; подавати скарги на дії та рішення особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора, судді та суду; поява за проектом Кримінально-процесуального кодексу України нового суб'єкта кримінального процесу – слідчого судді).

Отже, у кримінально-процесуальному законодавстві слід закріпити принципи змагальності як елементи, що створюють змагальну форму кримінального судочинства. Змагальність як форма процесу передбачає активність суду та проявляється як на судових стадіях, так і на досудовому слідстві.